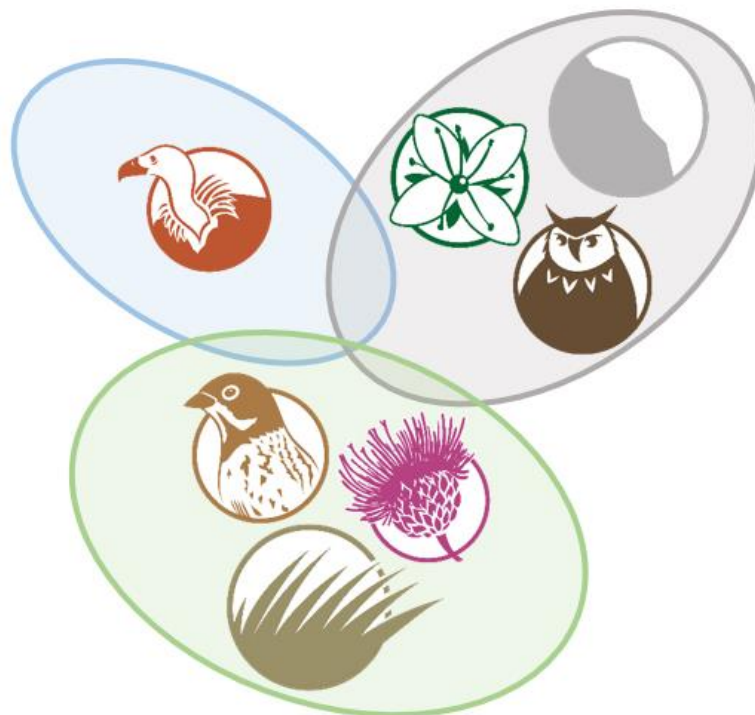

LIKE

Living
on the
Karst
Edge

Izobraževalni program

NARAVA 2000

Ekipa avtorjev:

dr. Ana Barešić, Naravoslovni muzej Reka, kustosinja botaničarka (idejni koncept in vsebina)

Anita Hodak, prof. umetnosti, Naravoslovni muzej Reka, muzejska pedagoginja

dr. Željka Modrić Surina, Naravoslovni muzej Reka, višja kustosinja botaničarka, direktorica

Strokovni sodelavci:

dr. Matej Varga, mag. ing. geod. et geoinf. (območje Natura 2000)

dr. Primož Kmecl, Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

(vrtni strnad)

Slavko Brana, dipl. ing. šum., JU Natura Histrica (raznolistna mačina)

Luka Meštrović, mag.geogr., JU Natura Histrica (suha kraška travišča)

dr. Boštjan Surina, izr. prof., kustos botanik, Naravoslovni muzej Reka

(Tommasinijeva popkoresa)

Tomaz Mihelič, Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

(velika uharica)

Vedran Lucić, dipl. ing. biologije, združenje BIOM (beloglavi orel)

To gradivo je nastalo s finančno podporo Evropske unije, v okviru projekta »LIKE - *Living on the Karst Edge*«, ki se izvaja v sklopu programa sodelovanja INTERREG V-A Slovenija-Hrvaška 2014-2020.

Za vsebino je odgovorna izključno ekipa avtorjev in strokovna ekipa. Vsebina ne predstavlja uradnega stališča Evropske unije.

dr. Ana Barešić

Beloglavi orel

(*Gyps fulvus*)

Avtor:

Vedran Lucić, dipl. ing. biologije
Združenje BIOM

Splošni podatki

Beloglavi orel (*Gyps fulvus*, Hablitz 1783) je vrsta roda *Gyps* iz družine, v katero spadajo ribji orel, jastrebi, sršenarji, orli in orli (Accipitridae) iz reda grabežljivcev (Accipitriformes) razreda ptic (Aves). Vrste orlov iz roda *Gyps*, ki jih obstaja 8, skupaj s še 8 drugimi vrstami orlov, od katerih je vsaka edina vrsta v svojem rodu, spadajo v orle starega sveta oziroma orle Evrazije in Afrike (Botha in sodelavci., 2017).

Na Hrvaškem je beloglavi orel ogrožena vrsta (angl. endangered).

Razširjenost

Beloglavi orel ima dve prepoznavni podvrsti: *G. fulvus fulvus*, ki je razprostranjena od severne Afrike in Iberskega polotoka do Bližnjega vzhoda, ter *G. fulvus fulvescens*, ki je razprostranjena od Afganistana do Altaja prek osrednje Azije in od Pakistana prek celotne severne Indije do samega severovzhoda Indije. Hrvaška populacija pripada podvrsti *G. fulvus fulvus*.

Beloglavi orel je že od začetka 20. stoletja gnezdil na območju večjega dela Hrvaške. Po številnih zapisih (povzeto v Rdeči knjigi, Tutiš in sodelavci, 2013) so orli gnezdili od Papuka do Srijema. Na območjih, kjer ni bilo skalnatih pečin, so gnezdili na drevesih, v gnezdih orla starešine, belorepcev in morebiti tudi drugih ptic (danes se podoben vzorec gnezdenja na drevesih beleži v Španiji, kjer je gostota populacije izjemno visoka). Ob Donavi so gnezdili tudi na lesenih stenah. Na obalnem območju so gnezdili na ustreznih habitatih vse od Istre do Dubrovniškega primorja ter na 11 otokih (Cres, Lošinj, Plavnik, Krk, Prvić (pri Krku), Sveti Grgur, Goli otok, Dugi otok, Rab, Pag in Brač), medtem ko so skoraj celotno obalno območje in zaledje uporabljali za prehranjevanje (Sušić, 2013a). Zadnja kolonija beloglavca orla, ki ni s Kvarnerskih otokov, je bila na območju Velike in Male Paklenice. Tam je že od 80. let 20. stoletja gnezdilo okrog 15 parov. Leta 1999 je bilo zabeleženo zadnje gnezdenje skupno treh parov v Paklenici (Lukač, 1999).

Beloglavi orel danes gnezdijo samo na območju Kvarnerskih otokov, medtem ko ga je mogoče redno opaziti na veliko širšem območju, vključno z območjem Istre (Učke in Čičarije), Gorskega kotarja in Like, Velebita ter severozahodne Dalmacije in otokov Pag in Rab (Lucić, Katanović in Kapelj, 2019). Gnezdijo samo na Cresu, Krku, Prviću in Plavniku. Skoraj vsa gnezda se nahajajo na pečinah nad morjem.

Zadnja raziskava gnezdenja beloglavih orlov je bila izvedena leta 2019, ko je bilo potrjeno območje njegove razprostranjenosti.

Ekologija

Beloglavi orel živi na toplejših območjih zmernega pasu in znotraj njih preferira območja s strmimi kot potencialnimi mesti za gnezdenje in z zadostno dostopnostjo poginulih srednje velikih in velikih sesalcev, ki zanj predstavljajo vir hrane. Načeloma se izogiba posebej deževnim, meglenim območjem in območjem pod snežno odejo, čeprav se tudi tam zadržuje zaradi zagotavljanja vira hrane ali mest za gnezdenje. Za iskanje hrane potrebuje širok razpon termičnega zračnega toka nad gorskimi in planinskimi območji ali dnevni termični zračni tok a nad puščavami, stepami ali drugimi odprtimi suhimi tereni. Izogiba se gozdovom in zaraslim terenom, močvirjem, jezerom in morskim prostranstvom, za pitje vode pa uporablja izvire, potoke in mlake. Čeprav je ptič višin, veliko časa preživi med počivanjem na tleh, kjer se dobro premika. Na ravnem terenu potrebuje veliko prostora za zalet. V glavnem ne biva v bližini ljudi, razen ko je

to nujno zaradi gnezdenja ali hranjenja. Zmanjšanje ekstenzivne in transhumane živinoreje, spremembe v načinu reje živine in zmanjšanje števila divjih rastlinojedov je povzročilo večdesetletno zmanjšanje obsega in nosilne zmogljivosti habitatov (Cramp, Simmons in Perrins, 1994).

Beloglavi orli so družabne ptice. Pogosto iščejo hrano sami, lahko pa jo iščejo tudi v skupinah, in praviloma skupaj počivajo na primernih mestih. Pri hranjenju se združujejo včasne skupine. Po hranjenju se osebki razpršijo. Pogosto jih je mogoče videti v manjših skupinah v letu, vendar so te najpogosteječasne, da bi dosegli višino z uporabo navzgor usmerjenega pretoka toplega zraka, ali pri letih v migraciji. Čeprav nekateri osebki skozi celo leto obiskujejo ista mesta, npr. pečine, na katerih gnezdi, ali pečine, na katerih počivajo, ne ustvarjajo ozemelj, niti posamično niti skupinsko. S kolonij za gnezdenje ali svojih počivališč se beloglavi orli zjutraj odpravijo iskat hrano. Redno preletavajo območja, ki so od kolonij in počivališč oddaljena tudi od 50 do 60 km. Celotni osebki, ki gnezdi, se od svojih gnezd precej oddaljijo (Cramp, Simmons in Perrins, 1994; Genero, 2017).

Ko se zberejo večje skupine beloglavih orlov pri viru hrane, pogosto prihaja do bitk in borb orlov, ki so predvsem ritualne narave in služijo vzpostavitvi hierarhije pri vsakem hranjenju. Takšna družbena struktura obstaja samo med hranjenjem. Poleg agresivnosti znotraj svoje vrste pri hranjenju (med osebki iste vrste) je mogoče slednjo zaznati tudi pri prihodu na mesta za počitek in na gnezda, vendar brez posebnega povoda (Grubač, 2014). V redkih primerih je mogoča tudi večja dolgotrajna agresija s povzročanjem poškodb (Blanco in sodelavci, 1997).

Beloglavi orli se hranijo skoraj izključno z mehкими tkivi poginulih domačih in divjih živali, najpogosteje srednje velikih in velikih sesalcev. Skozi telesne odprtine ali rane na sesalcih povlečejo dolg, malo pernat vrat globoko v poginulo žival. Povprečno potrebujejo okrog 500 gramov hrane dnevno, medtem ko je ta količina večja za ptice, ki hranijo svoje mladiče.

S kolonij za gnezdenje ali svojih počivališč se beloglavi orli zjutraj odpravijo iskat hrano. Redno preletavajo območja, ki so od kolonij in počivališč oddaljena tudi od 50 do 60 km, dnevne oddaljenosti, ki jih preletijo, pa se lahko merijo v več sto kilometrih (Genero, 2017).

Razlogi za ogroženost

Beloglave orle ogroža več dejavnikov. Pri nevarnostih razlikujemo pritiske in grožnje. Pritiski so trenutne nevarnosti, tiste, ki že vplivajo na populacijo. Grožnje so nevarnost, ki se lahko šele zgodi, in bo, če se zgodi, vplivala na populacijo. Nekatere nevarnosti je mogoče dojemati kot pritiske in grožnje, npr. če se razlikuje njihova trenutna in morebitna pričakovana intenzivnost. Nekatere nevarnosti so samočasne in pritisk izvajajo takrat, vendar je možnost, da se zgodijo, vedno prisotna in realna, zaradi česar predstavljajo stalno grožnjo. Takšen primer je zastrupitev.

Zmanjšanje dostopnosti hrane je globalno in nacionalno pomembna nevarnost. Del orlov, ki migrira ali se potepa, pogine zaradi izčrpanosti in nezmožnosti najdenja hrane na območjih drugih držav. Razlog za izgubo hrane za orle je sprememba v kmetijstvu, saj je vse več živine zaprte, vključene v intenzivno rejo, ki ne more biti hrana za orle, ko pogine. Da bi zagotovili preživetje orlov in zmanjšali stroške živalskih odpadkov, so po celotni južni Evropi vzpostavljeni prostori za hranjenje orlov.

Glavni pritisk na beloglave orle na globalni ravni predstavlja nenamerno zastrupljanje s strupenimi vabami. Številni osebki poginejo zaradi zastrupitve z zastrupljenimi poginulimi živalmi – vabami, postavljenimi z namenom zastrupljanja predatorja živine ali divjadi (kot so šakali in volkovi). Na Hrvaškem je zabeleženih več takšnih primerov, vendar je spremljanje subjektov iz Hrvaške z oddajniki GPS potrdilo, da naši osebki poginejo zaradi zastrupitve tudi v drugih državah. Mreža prostorov za hranjenje orlov, postavljenih vzdolž območja razprostranjenosti beloglavega orla, pomaga zmanjševati to nevarnost, saj je hrana na takšnih prostorih praviloma dobre kakovosti in pod nadzorom.

Usmrtitev z elektriko je druga od glavnih nevarnosti za beloglavega orla na globalni ravni in enako velja za naše območje. Usmrtitev z elektriko predstavlja grožnjo povsod, kjer se beloglavi orli gibljejo oziroma ne glede na stanje tega dejavnika na Hrvaškem za vsakega orla, ki zapusti Hrvaško. Običajno gre za mlade in še neodrasle orle.

Del brodarjev, ki prevažajo turiste, vznemirja orle med gnezdenjem, zaradi česar mladi orli pogosto padejo v morje s pečin, na katerih gnezdi. Letno se iz te situacije reši 5 do 10 orlov, koliko

pa jih dejansko pogine, je težko reči.

Trk z energetsko infrastrukturo, posebej z elektrarnami na veter, velja za pomembno nevarnost. Na Hrvaškem je zabeleženo, da je na ta način poginil en beloglavi orel, vendar je dejanska številka morda tudi večja. Posebno nevarnost predstavlja razvoj energije na veter v jugovzhodni Evropi, kjer se naši mladi orli gibljejo, in na Bližnjem vzhodu.

Zastrupitev z nesteroidnimi protivnetnimi zdravili, kot je diklofenak, je privedlo do roba izumiranja nekaj vrst rodu *Gyps* v Indiji (glejte pod **Error! Reference source not found.**). To zdravilo je dovoljeno za uporabo v nekaterih državah Evropske unije, zato je možna izpostavljenost naših orlov temu zdravilu v drugih državah (čeprav to zdaj ni zabeleženo).

Nenamerna zastrupitev s svincem je verjetno večja težava na Hrvaškem kot pa zunaj Hrvaške, kjer delujejo prostori za hranjenje. Na Hrvaškem so odkrili orle, ki jim je po tem, ko so bili ranjeni, vrasla šibrovka. Zelo možno je, da je do streljanja prišlo v kakšni drugi državi in da je posledično prišlo do kronične zastrupitve s svincem zaradi sproščanja svinca v telesu. Poleg kronične zastrupitve s svincem, do katere lahko pride pri ustreljenih pticah, je zaradi izpostavitve svincu prek ostankov streliva v divjadi možna zastrupitev s svincem povsod, kamor naši orli migrirajo ali začasno odletijo.

Glede na razširjenost nezakonitega ubijanja ptic v delih Hrvaške in drugih državah v Sredozemlju (Brochet *et al.*, 2016) je mogoče, da več orlov iz Hrvaške pogine med nezakonitim ubijanjem.

Ukrepi za ohranitev in zakonska zaščita: kaj vse lahko naredimo mi?

Na Hrvaškem so orli strogo zaščitena vrsta. Kot ciljna vrsta varstva se nahajajo na 5 območjih ekološke mreže Natura 2000, vzpostavljeni pa so 4 posebni rezervati (3 ornitološki, 1 botanično-živalski), ki so med drugim razglašeni zaradi ohranitve beloglavih orlov.

Vsak od nas lahko prispeva k ohranitvi orlov, že če samo obišče Center za obiskovalce in okrevanje beloglavih orlov Beli. Če potujete z ladjo ali barko, se izogibajte pečinam, na katerih orli gnezdi. Kmetijstvo, posebej ovčjereja, je nujno za ohranitev beloglavih orlov, zato kupujte kmetijske izdelke, ki izvirajo s Kvarnerskih otokov. Če najdete poškodovano ali poginulo ptico, to prijavite pristojnim službam.

Hiter pregled območij, ki jih obsega projekt (kraški rob)

Orli danes območje kraškega roba najintenzivneje uporabljajo kot koridor za preletavanje, in sicer od območja kvarnerskih otokov do severne Italije, kjer se nahaja druga populacija, ki gnezdi. Poleg preletov orli to območje uporabljajo tudi za prehranjevanje, če tam najdejo poginule domače ali divje živali.

Izvori

Blanco, G. *et al.* (1997) 'Interspecific and intraspecific aggression among Griffon and Cinereous Vultures at nesting and foraging sites', *Journal of Raptor Research*. THE RAPTOR RESEARCH FOUNDATION, INC., 31(1), pp. 77-79.

Botha, A. J. *et al.* (2017) 'Multi-species Action Plan to Conserve African-Eurasian Vulture', *CMS Raptors MOU Technical Publication*, (5), p. 164. Available at: https://www.cms.int/raptors/sites/default/files/publication/vulture-msap_e.pdf.

Brochet, A.-L. *et al.* (2016) 'Preliminary assessment of the scope and scale of illegal killing and taking of birds in the Mediterranean', *Bird Conservation International*, 26(1), pp. 1-28. doi: 10.1017/S0959270915000416.

Cramp, S., Simmons, K. E. L. and Perrins, C. M. (1994) *Handbook of the Birds of Europe the Middle East and North Africa, The Birds of the Western Palearctic*. Oxford University Press.

Genero, F. (2017) *Movements and home range of the Eurasian Griffon Vulture (Gyps fulvus) in the eastern Alps and Adriatic region, in relation to food availability*. University of Udine.

Grubač, B. (2014) *Beloglavi sup: Gyps fulvus*. Beograd: Zavod za zaščitu prirode Srbije. Available at:

<http://www.vbs.rs/scripts/cobiss?command=DISPLAY&base=70000&rid=211772172&fmt=11&lani=sr%0A>.

Del Hoyo, J., Sargatal, J. and Elliot, A. (1994) *Handbook of the Birds of the World. Volume 2, New World Vultures to Guineafowl*. Lynx Edicions.

Lucić, V., Katanović, I. and Kapelj, S. (2019) *Izveštaj o kretanjima bjeloglavih supova (Gyps fulvus) unutar područja očuvanja značajnih za ptice Gorski kotar i sjeverna Lika (HR1000019) te Velebit (HR1000022)*. Zagreb.

Lukač, G. (1999) 'Izumiranje na očigled ili zašto je nestalo jedino kopneno gnijezdilište bjeloglavih supova (*Gyps fulvus* Hablizl 1783) u Hrvatskoj'. Starigrad-Paklenica.

Del Moral, J. C. (2009) *El buitre leonado en España. Población reproductora en 2008 y método de censo*. Madrid. Available at: https://www.seo.org/wp-content/uploads/2012/04/30_buitre_leonado.pdf.

Snow, D. W. and Perrins, C. M. (1998) 'The Birds of the Western Palearctic, Volume 1, Concise Edition'. Oxford: Oxford University Press.

Sušić, G. (2013a) 'Bjeloglavi sup (*Gyps fulvus*)', in Tutiš, V. et al. (eds) *Crvena knjiga ptica Hrvatske*. 2nd edn. Zagreb: Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, Državni zavod za zaštitu prirode, pp. 145–146.

Sušić, G. (2013b) 'Bjeloglavi sup *Gyps fulvus*', in Kralj, J. et al. (eds) *Atlas selidbe ptica Hrvatske*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, pp. 70–72. Available at: <https://bib.irb.hr/prikazi-rad?rad=669483&table=rknjiga&print=true>.

Sušić, G. and Grbac, I. (2002) *Želite li stvarnost ili mit? Priča o bjeloglavom supu*. Zagreb: Hrvatski prirodoslovni muzej.

Sušić, G. and Radek, V. (2010) *Akcijski plan zaštite posljednje populacije bjeloglavih supova (*Gyps fulvus*) u Hrvatskoj*.

Svensson, L., Mullarney, K. and Zetterstrom, D. (2018) *Ptice Hrvatske i Europe*. Edited by M. Martinović and V. Lucić. Zagreb: Udruga Biom.

Dodatna zanimiva dejstva in podatki, ki so bili delno zbrani med raziskavo LIKE

Videz

Beloglavi orel je izrazito velika ptica, vidno večja od večine orlov in drugih velikih ptic. Njegovo telo je dolgo med 95 in 110 cm, medtem ko njegov razpon kril znaša od 240 do 280 cm. Glede na tujo literaturo o osebnih podvrste *G. fulvus fulvus* so ti težki med 7,5 in 11 kg (Snow and Perrins, 1998). Glede na dostopne podatke je teža osebnica iz hrvaške populacije nekoliko večja od povprečne teže nominalne populacije in se giblje med 9 in 14 kg, medtem ko so ptice v prvem letu težke med 8 in 9 kg. (Sušić in Radek, 2010).

Beloglavi orel ima široka krila, dolg in na videz gol vrat, ki ga med letom drži upognjenega. Med letom je prepoznaven po širokih krilih z zelo dolgimi »prsti« oziroma primarnih letalnih peresih, njegova sekundarna peresa za letenje pa so pogosto nekoliko »izbočena« glede na »v notranjost usmerjena« notranja primarna letalna peresa, zato ima zadnji rob kril na prvi pogled obliko črke S. Njegov rep je kratek, zaobljen ali malo tudi klinast. Med letom so opazna temna, na videz črna letalna peresa in repna peresa, ki izstopajo od rjavih krovnih peres. Glava je svetla, skoraj bela. Rahla, pernata ogrlica na predelu vratu je pri mladih pticah rjave barve, pri odraslih pa bele. Kljun je temen, siv pri mladih pticah ter rumenkast pri odraslih. Pri pticah, ki mirujejo, je opazen podolgovat vrat, ki je pokrit z gostim drobnim perjem. Na daleč je lahko videti, da gre za golo kožo. Njegovi kremplji so za razliko od drugih ptic iz redu grabežljivcev, kratki (zrasle metatarzalne kosti, »noge« ptic) pa so brez perja. (Svensson, Mullarney and Zetterstrom, 2018).

Spola se razlikujeta samo po velikosti, in še to le malo. Tako kot pri drugih pticah grabežljivcih so samice večje od samcev, vendar je razlika majhna (Cramp, Simmons in Perrins, 1994).

Obnašanje

Za razliko od drugih orlov rodu *Gyps* beloglavi orli gnezdijo kolonialno, v skupinah od nekaj do več kot 100 parov (Snow in Perrins, 1998). Verjetno najštevilčnejše kolonije v Evropi so v Španiji, na pečinah nad reko Duratón (566 parov) in Riazom (402 para) (Del Moral, 2009).

Razmnoževanje

Beloglavi orel za gnezdenje izbira skalnate pečine, na katerih lahko gnezdi kolonialno (Del Hoyo, Sargatal in Elliot, 1994). Na pečini si izbere jame, kot so manjše jame ali razpoke, ki mu lahko nudijo dobro zaščito pred neugodnimi vremenskimi pogoji, polkrožne vdolbine na skalah, previse in ravne police ali terase. Oba starša, ki sta skupaj vso življenje, gradita ali dograjujeta gnezdo, ki je široko okrog 1 meter in visoko 10 do 30 cm, in uporabljata isto gnezdo vsako leto (Cramp, Simmons in Perrins, 1994; Grubač, 2014). Samica izleže 1 jajce v obdobju od decembra do marca. Večina evropskih orlov jajca izleže pozneje kot kvarnerski, ki to počnejo od polovice januarja do polovice februarja (Sušić in Grbac, 2002). Samec in samica se na gnezdu med inkubacijo, ki traja povprečno 52 dni, izmenjujeta. Mladiči ostanejo v gnezdu med 110 in 115 dni (Cramp, Simmons in Perrins, 1994), po zapuščanju gnezda pa v njegovi bližini in bližini staršev ostanejo še dva meseca (Sušić, 2013a; Grubač, 2014).

Migracije in gibanje

Odrasli beloglavi orli so v glavnem ptice stalnice, medtem ko so mladi in neodrasli osebki selivke in nomadske ptice (Del Hoyo, Sargatal in Elliot, 1994). Zgodnje raziskave in nova satelitska spremljanja so pokazala, da mladi orli s kvarnerskih otokov najpogosteje potujejo na severozahod do italijanskih in avstrijskih Alp, kjer se pogosto zadržujejo na prostorih za hranjenje, nekateri pa svojo pot nadaljujejo prek Francije vse do Španije. Druga običajna smer je jugovzhod, ob vzhodni jadranski obali, v razne smeri proti Grčiji, Turčiji in naprej prek Bližnjega vzhoda proti Afriki. Poleg teh obstajajo tudi drugi selitveni vzorci, kot je odhod na jug Italije ali severno in severovzhodno vse do Rusije (Sušić, 2013b; Genero, 2017).

Beloglavi orel je bil skupaj z drugimi orli do pred kratkim zaradi svoje vloge čistilca nepogrešljiv. V evropskem podnebjju je samo on, skupaj z ostalimi orli, specializiran za prehranjevanje z ostanki velikih živali in celimi poginulimi živalmi. Gre za hrano, ki jo poleg njega med vretenčarji izkoriščajo predvsem izkoriščevalske vrste, kot so družine psov (*Canidae*) med sesalci ali družine vranov (*Corvidae*) med pticami. S temi vrstami do neke mere tekmuje, vendar beloglavi orli vseeno znatno hitreje najdejo poginulo žival kot pes in se hitreje ter v večjem številu hranijo z istim plenom glede na vrane.

Hitrost, s katero beloglavi orli odstranjujejo ostanke drugih živali iz okolja, je zelo velika, saj lahko beloglavi orel poje celo ovco v okrog 10 minutah. Pomembno je, da lahko jedo ostanke poginulih živali, ki so že v pozni stopnji razpadanja. Če pa je meso okuženo z boleznimi, kot je vranični prisad, to na orle ne bo vplivalo. Odstranili bodo vse ostanke, ki predstavljajo nevarnost za druge živali in človeka, in to zelo hitro in učinkovito.

Svoj čas so bili orli edini način za odstranjevanje poginulih živali, vendar danes ni več tako. O vrednosti, ki so jo ljudem nudili izključno orli, največ pove podatek, da se danes za odstranjevanje živalskih ostankov na Hrvaškem porabi najmanj okrog 120.000.000,00 kune, nekoč pa so to orli za nas počeli brezplačno.